

LEADER: eredmények és problémák helyi szinten

Leo Granberg, Kjell Anderson és Kovách Imre (szerk.)

Evaluating the European Approach to Rural Development: Grass-Roots Experiences of the LEADER Programme. ASHGATE, 2015

A több mint 20 éve működő LEADER-program egyediségét az adja, hogy azonos fejlesztéspolitikai szemléletet és módszert alkalmaz különböző országokban, eltérő társadalmi kontextusokban. A tapasztalatok, helyi gyakorlatok elemzése sok érdekes és fontos kérdést vet fel. Olyan kérdéseket is, amelyek nem csupán a LEADER hatékonyságával vagy hatásával kapcsolatosak, amelyek a vidékfejlesztés gyakorlatában újra és újra felmerülnek, s amelyek a kutatókat, a programok, a vidékfejlesztés szakmai és intézményi szereplőit egyaránt érdeklik. Az Ashgate Kiadó 2015 áprilisában megjelent, *Perspectives on Rural Policy and Planning* sorozatának új, *Evaluating the European Approach to Rural Development* című kötetéről okkal mondható el, hogy a vidékfejlesztés minden szereplőjéhez szól. Ebben a kötetben elismert társadalomkutatók, szociológusok és vidékfejlesztési szakemberek egyedi megközelítésben, megalapozott elméleti megközelítéseken és kutatási eredményeken keresztül tárgyalják a LEADER-program helyi szinten aktuális eredményeit és problémáit. A Leo Granberg, Kjell Anderson és Kovách Imre által szerkesztett kötet fő célja megvizsgálni, hogy a LEADER-program helyi szinten erősíti vagy gyengíti a demokráciát, hogyan befolyásolja a hatalmi egyensúlyt az érintett nemzeti és helyi szereplők, valamint a nemek között. További kérdés, hogy a LEADER-projektek valóban helyi igényekre épülő tevékenységeket eredményeznek, vagy valami egyebet képviselnek.

A 235 oldalas kötet tizenhárom részre van osztva, amely tizenhárom önálló tanulmányt jelent. A bevezető és az összefoglaló tanulmányt leszámítva az egyes írások egy-egy ország, régió példáján keresztül vizsgálják a LEADER-program működését, amely minden társadalom működése iránt érdeklődő kutató és laikus számára hasznos és érdekes. A kötet első, bevezető részében a szerkesztők, Leo Granberg, Kjell Anderson és Kovách Imre *Leader as an Experiment in Grass-Roots Democracy* címmel mutatják be a kötet témáját, célját, a LEADER-program sajátosságait és a megvizsgálendő kérdéseket, számos példát kiemelve a kötetben megjelenő tanulmányokból.

A *LEADER and Local Democracy: A Comparison between Finland and the United Kingdom* című írásban Johan Munck of Rosenschöld és Johanna Löykhö esettanulmányok alapján tárgyalják a helyi akciócsoportok és a LEADER-projektek demokratikus sajátosságait Finnországban és az Egyesült Királyságban. A tanulmány fő következtetése az, hogy habár a helyi akciócsoportok belső működése az integratív demokrácia modelljét követi, a külső részvétellel szemben mindkét országban túlnyomórészt zártak maradnak, ami demokratikus szempontból fontos problémát jelez. Ez alapján feltevődik a kérdés, hogy a helyi akciócsoportok belső nyitottságát a külső szereplők kizárása eredményezi, vagy maga a LEADER-módszer? A tanulmány másik fontos meglátása, hogy a részvétel mértéke a projektek különböző szakaszaiban változhat, ezért további vizsgálatokat javasol a LEADER-projektek eredményeiről és hosszú távú demokratikus következményeiről.

A harmadik tanulmány Spanyolországban elemzi a LEADER-módszert a helyi akciócsoportok kialakulásán és működésén keresztül. Javier Esparcia, Jaime Escribano és Almudena Buciega írásukban arra világítanak rá, hogy bizonyos hiányosságoktól eltekintve a LEADER és a helyi akciócsoportok fokozatosan a társadalmi-gazdasági fejlődés, valamint a részvételi demokrácia fontos eszközeivé váltak. A tanulmány javaslatokat is megfogalmaz a helyi akciócsoportok hatékonyságának növelése érdekében. A tanulmány címe: *A Perspective of LEADER Method in Spain Based on the Analysis of Local Action Groups*.

Kovács Imre és Csurgó Bernadett a *The LEADER Programme in Hungary – Bottom-Up Development with Top-Down Control?* című, statisztikai adatokkal gazdag tanulmányukban három magyarországi régióban tárgyalják a helyi demokrácia, az erőviszonyok, valamint az alulról és a felülről jövő kezdeményezések sajátosságait. A LEADER-program megvalósításának, illetve a három helyi modell működésének bemutatása, összehasonlítása után a szerzők néhány kritikát és új együttműködési formákat is megfogalmaznak a politikai menedzsmenttel kapcsolatban. A három esettanulmány alapján a kutatás fontos következtetése az, hogy Magyarországon a LEADER-gyakorlat nem követi az alulról jövő kezdeményezésekre és a helyi döntésekre vonatkozó EU-s elveket. Ennek értelmében a rendszer túlbürokratizált, és a helyi akciócsoportok többnyire az aggregatív demokrácia modelljét képviselik, és sok fontos helyi szereplőt kizárnak a fejlesztési folyamatokból. A szerzők szerint ennek ellenére a LEADER-típusú fejlesztéssel kapcsolatos tapasztalatok nem minden esetben negatívak, ami alapját képezheti a helyi demokrácia kialakulásának.

Az ötödik fejezetben Annette Agaard Thuesen a dán LEADER-helyiakciócsoportokban megszerveződő partnerségeket tekinti át az aggregatív és az integratív demokrácia elmélet függvényében. A szerző szerint Dániában a helyi akciócsoportok működése az integratív demokrácia irányába mutat, ugyanis egyre több helyi lakost vonnak be a döntési folyamatokba. Továbbá a helyi tapasztalatok és országos szintű kezdeményezések, útmutatások elősegíthetik a részvételen alapuló gyakorlatok elterjedését és a helyi akciócsoportok a vidéki kormányzásban közvetítő szerepet tölthetnek be a hivatalosságok és a vidéki polgárok között. A tanulmány címe: *The Democratic Capabilities of and Rhetoric on LEADER LAGs in the EU – The Danish Case*.

A hatodik részben Marko Nousiainen a finnországi LEADER politikai sajátosságait elemzi. A szerző fontos meglátása az, hogy a helyi akciócsoportok munkájára jellemző konszenzus és integráció nem veleszületett, hanem inkább LEADER-sajátosság, amelyet domináns HACS-tagokkal közösen külső szereplők hoznak létre és vezetnek be a gyakorlatba. A tanulmány címe: *A Political Perspective on LEADER in Finland – Democracy and the Problem of ‘Troublemakers’*.

A hetedik, *LEADER and Possibilities of Local Development in the Russian Countryside* című rész témája egy Északnyugat-Oroszországban, a Ladoga-tó közelében végzett EU-s kísérleti kutatás, amelyben 2011–2013 között helyi szereplők alkalmazták a LEADER-módszert kisléptékű kezdeményezések támogatására. Leo Granberg, Jouko Nikula and Inna Kopoteva elemzésének fő kérdése az, hogy mennyire alkalmazható ez a megközelítés a vidéki Oroszországban, egy bürokratikus kormányzás és helyi passzivitás által uralt térségben.

Annette Agaard Thuesen és Petra Derksen *Questioning the Gender Distribution in Danish LEADER LAGs* című írása gazdag statisztikai adatok mentén a belépési csatornák demokratizálódását és a nemek közötti egyensúlyt elemzi és vitatja meg a dán helyi akciócsoportokban.

A kilencedik részben Giorgio Osti *LEADER LAGs: Neocorporatist Local Regimes or Examples of Economic Democracy?* című tanulmányában arra mutat rá, hogy Olaszországban a pozitív példák ellenére, a helyi akciócsoportok jelentős része aggregatív elvek szerint működik, és az önkormányzatok, a szervezetek és az egyéni érdekek versenyeznek egymással a LEADER-erőforrásokért, amelyben a terület csak egy marketingeszköz. A szerző ugyanakkor megkérdőjelezi az aggregatív és az integratív demokrácia kettős modelljét.

A *Bottom-Up Initiatives and Competing Interests in Transylvania* című tizedik részben Kiss Dénes és Veress Enikő a LEADER-program implementálásának folyamatát elemzik Erdélyben, Romániában. Az esettanulmány a társadalmi-gazdasági háttér bemutatása mellett a politikai és szakmai érdekcsoportok, etnikai csoportok, valamint a városi és vidéki népesség között felmerülő konfliktusokat vizsgálja. Az elemzés középpontjában a makrotársadalmi konfliktusok helyi fejlesztési folyamatokra gyakorolt hatása áll.

Asztalos Morell Ildikó tanulmányában interjúrészletekkel gazdagon, egy új megközelítésben tárgyalja a magyarországi LEADER-t: egy roma közösséget megcélzó projekt bemutatásán keresztül arra keresi a választ, hogy a különböző érdekek hogyan befolyásolják a marginalizált csoportok életkörülményeinek javítása érdekében megfogalmazott fejlesztési célokat és azok megvalósítását, illetve hogy helyi szinten milyen feltételek mellett működhet az új fejlesztési modell. Az írás címe: *Can Renewable Energy Contribute to Poverty Reduction? A Case Study on Romafa, a Hungarian LEADER.*

A tizenkettedik részben Aude-Annabelle Canesse az elmúlt évtizedeket meghatározó, helyi vidékfejlesztést és társadalmi részvételt fokozó fejlesztési politikákat, intézményeket és eszközöket elemzi Tunéziában. A tanulmány címe: *Developing or Creating Instability? Development Management, Scale and Representativeness in Tunisia.*

A befejező, *Conclusion: The LEADER Colours on the Democracy Palette* című részben a szerzők összegzik az esettanulmányok fontosabb megállapításait, a LEADER hatását a demokratikus és autoriter hagyományok szerint működő társadalmakra.

A fenti ismertetés célja röviden bemutatni a LEADER-programról szóló kötetben megjelenő tanulmányok témáit és a szerzők egyedi megközelítéseit. Annak ellenére, hogy a kötet tematikai szempontból egységet képez, a különböző régiókhoz kapcsolódó írások sokszínűen és sajátos meglátásban járják körbe az újszerű vidékfejlesztés legfontosabb kérdéseit. A tanulmányokat elsősorban az újszerű vidékfejlesztés megértése, a sikeres példák kiemelése és a problémák, hiányosságok megjelölése fűzi össze. A kötetet olvasva jól érezhető a társadalomkutatók, szociológusok és vidékfejlesztő szakemberek elkötelezettsége a téma iránt, amelyet elsősorban a társadalmi, politikai és gazdasági összefüggésekben megfogalmazott vélemények, javaslatok közvetítenek.

Össességében a kötet egyediségét az adja, hogy nemzetközi szinten elemezhetővé teszi az újszerű vidékfejlesztés lehetőségeit és problémáit Európa országaiban, eltérő kontextusokban. A szerkesztők összegzése alapján a LEADER-program elismertsége abban áll, hogy még mindig életképes és növekszik, míg a legtöbb közösségi kezdeményezés az 1990-es évek óta feledésbe merült. Továbbá abban, hogy befolyásolta a városi szférát és olyan kezdeményezéseket eredményezett, amelyek a módszer demokratikus és társadalmi, gazdasági fejlődést elősegítő tulajdonságairól tanúskodnak.